

motivo determinatae bonitatis, sed ex aliquo, ut obsequatur legi operandi semper rationabiliter, non sequitur illum debere fieri ex omnibus motivis honestis possibilibus, vel posse ex nullo fieri, sed elective ex uno vel altero prout ferant circumstantiae, ne homo irrationabiliter operando privetur rectitudine debita suis actibus.

Ad c) Neg. assertum. Ultimam *min.* dist. Non est inaequalitas in privationibus quatenus omnino privant; conc. Quatenus privant re magis minusve regulae morum opposita; neg. Debitum enim honestatis non est aequale pro omnibus actibus unde nec privatio honestatis debita est aequalis, licet in qualibet sit privatio totalis honestatis sibi conditionate debita. Hinc dicebamus, cum de Deo agebamus (l. c.), ex duobus actibus odii Dei, quorum unus altero intensior esset, primum malitia superare secundum, quia primus multo magis recedit a regula morum ac proinde respective ad hominem longe majori privatur bonitate (1).

Obj. 3.º Argumentum, quod multum urget Joannes a S. Thoma (2), inter actum bonum et malum est oppositio contrarietatis et non tantum privativa. Sed oppositio contraria non est nisi inter duo extrema positiva. Ergo oportet ut malitia formaliter non in privatione, sed in positivo consistat. *Maj.* solet probari ex Aristotele (3) statuente, injustitiam opponi justitiae contrarie, quamvis nomine negativo significetur.

Resp. Dist. *Maj.* Si actus malus sumatur quoad entitatem, qua denominatur malus; conc. Si quoad formam ipsam, qua est malus seu quoad malitiam formalem; neg. Nam malitia bonitati opponitur privative. Ad auctoritatem Philosophi respondet Vazquez (4) eum sumere justitiam et injustitiam non pro ipsis actibus, sed pro habitibus, eisque contrariam oppositionem tribuere, quia non loquitur de ipsorum bonitate aut malitia sed de qualitatibus ipsis. Angelicus vero respondet (5): «Aristoteles ibi loquitur secundum opinionem pythagoricorum, qui malum existimabant esse naturam quandam; et ideo bonum et malum ponebant genera. Consuevit enim Aristoteles et praecipue in libris logicalibus ponere exempla, quae probabilia erant suo tempore secundum opinionem aliorum philosophorum; vel dicendum sicut dicit Philosophus (6) quod *prima contrarietas est habitus et privatio*, quia scilicet in omnibus contrariis salvatur, cum semper unum contrariorum sit imperfectum respectu alterius, ut nigrum respectu albi, et amarum respectu

(1) Vid. D. Thom. De mal. Q. 1, ad 13; 3 contr. gent. c. 9, 5 Dicit autem.—(2) In. 1, 2. Q. 18.—(3) Praedicam. c. de *qualitatibus*.—(4) In. 1, 2. D. 95, c. 12.—(5) 1, 2, Q. 48, art. 1, ad. 1.—(6) Metaphysic. L. 4, text. 6.

dulcis. Et pro tanto bonum et malum sunt genera non simpliciter, sed contrariorum, quia sicut omnis forma habet rationem boni, ita omnis privatio in quantum hujusmodi habet rationem mali (1).^o

Obj. 4.º Actus mali ut mali generant habitus vitiosos, qui sunt positive mali. Atqui quod positivum est nequit causari a privationibus seu a malo, quod sit mera privatio. Ergo...

Resp. Ut ad 1.^{am} dist. *maj.* Habitus vitiosus sunt positive mali physice; neg. Moraliter subdist. Per aliquid positivum iterum; neg. Per aliquid privativum; conc. *Minor*, dist. Quod positivum est nequit causari a privationibus quoad suam entitatem physicam; conc. Quoad moralem subdist. Per se; conc. Per accedens neg. Habitus vitiosus ut sunt entitates positivae causantur ab actibus; prout vero formaliter sunt vitiosi, non causantur per se, sed per accedens, eorumque malitia oritur praecise ex defectu in actibus a quibus causantur; nam quia actus carent debita perfectione, ideo inducunt habitus in debita perfectione deficientes.

ARTICULUS IV.

De causis bonitatis et malitiae

THESIS VIII.

Actus humani speciem moralitatis tum bonitatis tum malitiae accipiunt ex fine intrinseco seu objecto formali.

67. *Nota*. I. Finis in lata significatione idem est ac terminus. Sicut autem omnis motus physicus suum habet finem seu terminum, ita omnis motus moralis, qui voluntate perficitur rationali. Hic voluntatis finis definitur; id cuius gratia aliquid fit.

Ex nota «cujus gratia» elucet finem tunc esse talem cum propter se a voluntate amatur. Inde exurgit: a) divisio in finem ultimum et medium. Si ita propter se ametur ut ipse vicissim propter aliud appetatur, erit finis medius; quod si in ipso sistat voluntas, erit finis ultimus. Potest autem esse ultimus *positivus* vel *negativus* tantum. Si enim ita sistat voluntas in fine, quia caetera ad illum refert, et illum omnibus anteposit, erit ultimus *positivus*: quod si id non agat, sed voluntas sistat tantum in illo, erit finis ultimus *negativus* tantum. b) Divisio in finem *cujus* et in finem *cui*. Nam si id in quo sistat voluntas sit persona *cui vult* bonum aliquid, persona illa dici-

(1) Confer. de malo, Q. 1, a. 1, ad 2.

SCHOLIA.

De aliquibus requisitis ut actus humani bonitatem vel malitiam ex objecto contrahant.

70. I. Ut actus humani circa fines particulares sint ex objecto boni, sufficit eos honestum objectum prosequi, quin opus sit finem particularem ad ultimum referre.

Prob. 1.º Actus habens objectum bonum habet ex illo specificam bonitatem, ut dictum est in thesi. Atqui ex carentia ulterioris finis, si aliunde non vitietur, nullam contrahit malitiam. Ergo sine relatione ad ultimum finem manebit actus bonus simpliciter. *Conseq.* est clara, illa enim res est bona simpliciter, quae habet omnia sibi debita secundum speciem et individuum. *Mia.* prob. cum Suarior (1): «quia nullum extat praeceptum obligans hominem ad huiusmodi relationem vel actualem, vel virtualem ex proprio ipsius hominis actu circa ultimum finem faciendam, nam: a) Hoc praeceptum non est naturale, nulla enim sufficienti ratione convinci potest, b) Item satis est homini operari semper iuxta rationem rectam circa objecta, quae illi proponuntur, et plus ab ipso exigere ex praecepto, praesertim naturali, superat humanas vires, c) Neque etiam est positivum humanum, aut divinum; neutrum enim ostendi potest, et humanum quidem superaret potestatem humanam, tum, a) quia esset de re difficillima, tum b) quia esset de re interna, divina autem praecepta positiva nulla sunt, praesertim in lege gratiae nisi fidei et sacramentorum.» Ergo ex nullo capite tenetur homo finem particularem honestum ad ultimum referre.

2.º Breviter Angelicus (2): «Quicumque vult aliquid sub quacumque ratione boni, habet voluntatem conformem divinae in ratione volendi, et ideo bene operatur.»

71. II. Ut objecti bonitas moralis in actum humanum refundatur, debet illa formaliter qua honesta intendi; ad malitiam vero objecti contrahendam, sufficit tendere in objectum cognitum ut malum, quin opus sit, qua malum illud velle.

I.^a Pars. Prob. 1.º S. Augustinus (3): «Bonum opus intentio facit; non valde attendas quid homo fecit, sed quid cum facit, aspiciat.»

2.º Objectum formale voluntate prosequendum debet esse aliqua bonitas. Atqui nulla alia bonitas objecti praeter honestam est sufficiens dare actui honestatem. Ergo actus respiciens objectum cognitum ut honestum, nisi qua honestum intendat, non erit honestus. *Mia.* prob. Non est bonitas utilis ut sic, neque bonitas delectabilis. Ergo... Non utilis ut sic, quia haec ut talis nequit amari nisi propter aliud, non dat ex se specificam bonitatem nisi pro ratione termini, unde ex se potest esse moraliter vel bona vel indiffe-

(1) De bonit. et mal. D. 6, sec. 1, n. 12.—(2) 1, 2, Q. 19, art. 10 ad 1.—(3) In Ps. 31.

rens, vel mala. Non delectabilis, quae de se est etiam indifferens seu talis qualis operatio cui adiungitur. Ergo sola bonitas honesta, etc.

72. II.^a Pars. Prob. 1.º Operari contra dictamen rationis supremae morum regulae applicativum malum est. Atqui amplecti objectum cognitum ut malum est operari contra dictamen rationis. Illud objectum prohibens amplecti. Ergo...

2.º Ab inconvenienti. Si ad peccandum necessum foret velle objectum peccati quatenus malum, maxima peccata non essent moraliter mala ac proinde nec peccata; homines etiam scelestissimi ordinarie non amant peccatum qua malum, sed qua commodum, imo licet daretur aliquis tam diabolicus, quem ipsa mali ratio ad operandum moveret, adhuc non moveret nisi quatenus inordinatissimum ejus appetitum exleret commodumque aliquid afferret.

3.º Utramque partem approbat D. Thomas (1): «Sive voluntas sit ejus quod sit secundum se malum sub ratione boni, sive sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala; sed ad hoc quod sit voluntas bona requiritur quod sit boni sub ratione boni, id est, quod velit bonum et propter bonum.»

73. Obj. Positive praecepit Deus per Apostolum (2) *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* David hortatur (3): *Quaerite Dominum et confirmamini; quaerite faciem ejus semper.* Ergo non sufficit propria bonitas finis particularis intrinseci seu objecti formalis actus, ut iste sit bonus.

Resp. Negro assertum, confirmationem ex Scriptura explico: omnia in gloriam Dei facite *consilio*: conc. *Praecepto* subdidit. Positivo; neg. Nec alio sensu Deus est *semper* quaerendus, quam *semper*, prout se offerant objecta, circa ea honeste operando; nam opera honesta, ut recte notat Suarius (4), hoc ipso quod sunt honesta nata sunt cedere in gloriam Dei, et apta ut in ipsum referantur. Eodem modo explicabis Patres, qui ut sacra Scriptura loquuntur.

THESIS IX.

Actus humani bonitatem vel malitiam aliquam desumere possunt tum ex circumstantiis, tum ex fine extrinseco.

74. Nota. I. Circumstantia est accidens actus humani ipsum jam in esse morali constitutum moraliter afficiens. Circumstantiae septem assignantur, notis illis vocabulis: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando (5). Circumstantiae aliae dicuntur aggravantes, aliae speciem mutantes. Priores sunt quae intra eandem speciem augent bonitatem vel malitiam v. g. furari decem vel

(1) 1, 2, Q. 19, ar. 7, ad 3.—(2) 1. Corinth. X, 31.—(3) Ps. CIV, 4.—(4) De bonit. et mal. D. VI, sect. 1, n. 12.—(5) Brevem declarationem vid. in V, III. Disq. V. De Poenitent. nn. 183-184.

mille aureos. Posteriores quae novam addunt speciem bonitatis vel malitiae, tamen ut circumstantiae supponunt bonitatem vel malitiam essentialem, et huic primariae ex intrinseco actus objecto, aliam addunt ex hoc capite accidentalem; v. g. in occasione sacerdotis, primariae malitiae homicidii additur malitia sacrilegii. Dixi ex hoc capite, quia si circumstantiae considerentur respectu speciei, quam addunt, non habent rationem accidentis, sed principii essentialis seu objecti.

II. Finem extrinsecum a circumstantiis sejungimus, tum propter ejus inter actus circumstantias principalitatem et dignitatem, tum maxime quia si est principaliter intentus, ita ut caeteri actus ei externi, sint electi propter ipsum, tunc ipse est objectum primum et ultimo a voluntate intentum.

75. I.^o Pars. Prob. 1.º D. Jesus (1) videns quendam viduam pauperem mittentem in gazophylacium *aera minuta duo* eam laudavit quia: *pauper plus quam omnes misit. Nam omnes hi ex abundantia sibi miserant in munera Dei; haec autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit, misit;* docens melius omnibus ratione circumstantiae quis seu paupertatis.

2.º S. Augustinus in illud: *Nonne si recte offeras, et non recte divides, peccasti* (2) ait: «Ille recte offert, qui Deo offert; non autem recte dividit, si prudenter non dicernat circumstantias, »quid, loci, temporis...» Ergo ex circumstantiis, actus, sicut bonitatem interdum, ita et malitiam aliquando desumit.

3.º Non aliter judicandum est de bonitate morali actuum ac de bonitate rerum naturalium. Atqui res naturales non habent totam et completam perfectionem ex forma substantiali tantum, sed multam hauriunt ex accidentibus superadditis, v. g. in homine ex figura, colore, scientia... Ergo a pari actus humani ex circumstantiis seu suis accidentibus perficiuntur et consequenter deficient si circumstantiae non sint conformes regulae morum. Sic ex se dare decem aureos in eleemosynam, sine dubio melior est actus, caeteris paribus, quam solum dare quatuor, licet actus bonitas eadem censeatur. Similiter furari centum minus est malum quam furari mille intra ejusdem injustitiae ambitum.

Nota. Circumstantiae ex parte objecti nequeunt actui interiori bonitatem conferre, nisi sint in se volitae quatenus honestae sunt; malitiam vero conferre possunt si tanquam malae cognoscantur. Constat ex Scholio II, sup. nn. 71, 72.

76. II.º Pars. Prob. 1.º Actus internus intendens bonum honestum ordinatus ad finem honestum extrinsecum, simul est bonus ex suo

(1) Luc. XXI, 3.—(2) Genes. IV, 7, juxta versionem LXX.

objecto honesto, et ex illo fine extrinseco. Ergo actus internus ex objecto honesto bonitatem aliquam ex fine extrinseco induere potest. *Conseq.* est manifesta: prima *anteq.* pars est innegabilis post thes. VIII et schol. II. Secunda prob. Actus humanus ex hoc habet bonitatem aliquam, quod homo operetur juxta dictamen rationis. Atqui cum homo operatur actum intrinsece honestum propter finem extrinsecum etiam honestum sine dubio operatur juxta rationis dictamen, quod certe non prohibet plures amare honestates. Ergo etiam ex fine extrinseco, etc.

2.º Finis extrinsecus potest facere, ut aliqua actio praeter suam, aliquam aliam conformitatem dicat cum regula morum. Atqui hoc importat bonitatem aliquam ex fine extrinseco. Ergo... *Maj.* declaratur exemplis; nam dare eleemosynam pauperi sacerdoti ad ejus inopiam alleviendam cultumque Dei promovendum praeter honestatem misericordiae inducit honestatem religionis; et e contra (ut exemplum adhibeam actuum malorum) furari ad fornicandum ultra malitiam injustitiae involvit malitiam intemperantiae. Confer D. Thomam 1, 2, Q. 18, art. 4.

Dices ex S. Thoma (1): «Si aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorem, actus quidem ille *materialiter* est fortitudinis, *formaliter* vero charitatis.» Ergo credit honestatem objecti de materiali omnino se habere ad actum, cum hic in finem extrinsecum per alium actum imperetur.

Resp. Dist. In casu actus fortitudinis, materialiter est fortitudinis relative ad actum charitatis imperantem ad quem actus fortitudinis se habet ut materia; conc. Absolute in se considerato; neg. Non enim charitas, sed fortitudo ex proprio suo motivo elicit fortitudinis actum. Desumimus distinctionem ab eodem D. Thoma agente (2): «Ad actum martyrii inclinat quidem charitas, sicut »primum et principale motivum, per modum virtutis imperantis; »fortitudo autem sicut motivum proprium, per modum virtutis »elicientis. Et inde est quod martyrium est actus charitatis ut imperantis fortitudinis autem ut elicientis.»

SCHOLIA

77. I. Pura electio, non a medio, sed a fine specificam bonitatem desumit.

Nota. Dupliciter aliquod objectum potest eligi: 1.º ita ut voluntas proxime velit objectum propter bonitatem intrinsecam ipsius, et praeterea quia est utile ad aliquem finem. 2.º Ita ut voluntas objectum amet unice propter aliud ad quod est utile, seu unice quia

(1) 1, 2, Q. 13, art. 1.—(2) 2, 2, Q. 124, ar. II, ad 2.

medium, ita ut bonitas alterius sit unica ratio motiva. Haec posterior electio vocatur pura electio.

Prob. Si electio honestatem a medio desumeret, deberet medium propter suam bonitatem amari, ex Thes. VIII, Schol. II. Atqui si medium amatur propter ipsius medii honestatem, jam non est pura electio. Ergo... Quod vero bonitatem desumat ex fine patet; nam pura electio intrinsece respicit finem, ut objectum formale. Atqui objectum formale communicat actui, a quo intrinsece respicitur, bonitatem non accidentalem, sed formalem. Ergo...

II. Finis bonus non excusat mali medii electionem.

Patet ex illo trito principio: «Non sunt facienda mala ut eveniant bona.» A D. Paulo in sua epistola ad Romanos (1) approbato, et ex Thes. VIII, Schol. II. Parte secunda, ubi probavimus sufficere tendere in objectum malum cognitum ut malum, ad malitiam contrahendam.

III. Ab intentione boni finis, electio mali medii procedere nequit.

Prob. Boni finis intentio solum determinat voluntatem ad eligenda media utilia ut objectum suum consequatur. Atqui malum medium est inutile ad consequendum objectum honestum qua tale prout appetitur a voluntate. Ergo intentio boni finis nequit determinare voluntatem ad eligendum malum medium. Hinc dixit Christus (2): *si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.* Quare si nonnumquam post intentionem boni finis medium eligatur malum, fit vi novae intentionis, quae mala sit.

Dices: ut constat Exodo I. 20. Deus benefecit obstetricibus aegyptiis, quae liberarunt hebraeorum infantes, licet elegerint malum medium, nempe mentiri. Ergo...

Resp. Dist. Deus laudavit, benefecit propter liberationem mendatio obtentam; neg. Propter bonam liberandi voluntatem; conc. Haec prorsus independens erat a *facto mendacii*, quod admittendo, forte nec venialiter peccarunt obstetrices aegyptiae si erronee putabant licere mentiri ad liberandum innocentem.

78. IV. Supra (nn. 47-48) probabilis reputavimus, actum imperatum elicatum, ab ipsa voluntate habere propriam et immediatam libertatem; unde nunc consequenter dicimus, ipsam propriam et formalem honestatem (si haec intenditur) accipere a suo motivo intrinseco seu objecto formali, ab actu vero imperante solum desumere bonitatem extrinsece et denominative.

Constat ex Thesisibus VIII et IX.

THESIS X.

Actus externi qua tales nullam addunt actui interno, quo morales fiunt bonitatem vel malitiam formalem.

79. Nota. I. Actum externum, illum dicimus actum humanum.

(1) III, 8.—(2) Matth. VI, 22.

qui non sit a voluntate nec imperatively elicitus, sed pure imperatus ut est v. g. occidere, eleemosynam dare. etc.

II. Ex dictis de voluntario constat, nullum actum externum posse esse moralem, nisi imperetur a libera voluntate tendente in actum externum cum advertentia ejus bonitatis vel malitiae; unde fit omnem actum externum homini imputabilem, conjungi cum interno, cui in bonitate vel malitia proportionatur.

Sedulo distinguenda est bonitas vel malitia mere objectiva actus a bonitate vel malitia ejusdem formali. Objectiva ex hoc habetur, quod actus hominis ut sic consideratus sive internus sive externus sit conformis vel difformis regulae morum, formalis vero ex hoc, quod libera voluntas objecta honesta qua honesta prosequatur, vel in apprehensa ut mala tendat (1). Hinc actus externus v. g. occidendi habet per se objectivam malitiam, quam refundit in hominem paratum occidere et quidem tantam refundit et non amplius quantum ratione apprehendit in occisione externa. Ratione hujus objectivi influxus potuit dici alibi (2), actum externum, intelligi objective sumptum, impertiri interno propriam convenientiam vel oppositionem cum regula honestatis, non secus ac alia actuum internorum objecta, nec tantum solius libertatis defectu impediri actum externum refundere immediate in subjectum propriam bonitatem vel malitiam, ut notavit Suarius (3). An vero subjectum, quod externe operatur potius ex actu interno quam ex externo reddatur bonum non est decisum; nunc ad hanc questionem accedentes et bonitatem vel malitiam formalem actus considerantes, contrario modo loqui oportet. Adversae sunt sententiae scotticae et pauci alii, nostra est D. Thomae pluribus in locis, et communis theologorum.

80. Prob. I.º Ex Sac. Scriptura (4), qua fertur Deum, Abraham dixisse: *quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli;* ubi aperte Deus voluntatem Abrahae efficacem exhibito opere aequavit eodemque donavit praemio. Sed si actus externus adderet interno aliquam bonitatem vel malitiam formalem id esset im-

(1) Thes. VIII, Schol. II.—(2) Vol. III, Disq. V. De Poenitentia n. 182.—(3) Quamvis «libertas ut sic possit dici tantum conditio quaedam, ut bonitas, vel malitia attribuitur moraliter operanti; tamen ratio voluntarii intrinsece convenit propriis, et per se actibus humanis, et ideo non est conditio tantum, sed ratio intrinsece requisita ad propriam vel formalem bonitatem et malitiam; propter quod dixit Augustinus: Peccatum in tantum esse peccatum, in quantum est voluntarium; actus ergo exterior, qui non est intrinsece voluntarius, sed tantum per denominationem extrinsecam, solum eodem modo potest esse bonus vel malus.» Tract. III, D. X, sect. I, n. 7.—(4) Genes. XXII, 16.

possibile; nam concipi non potest opus melius, quin sit dignum majori praemio, nec in linea mali opus pejus quin sit dignum majori poena. Huc faciunt etiam illa verba Mathaei (1): *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus est eam in corde suo*, ubi efficax desiderium operis mali aequale dicitur operis exequutioni.

2.º Ex Patribus S. Joannes Crys. (2): «Voluntas est quae »aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo, opera autem sunt testimonia voluntatis.» S. Augustinus (3): «Si »cui non contingat facultas concubendi cum conjuge aliena, plannum tamen aliquo modo fit, idem cupere, et si potestas detur facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso deprehenditur.»

81. 3.º Rationibus: a) Bonitas formalis consistit in eo, quod sit actus voluntatis, per quem voluntas reddatur bene formaliter operans, e contra malitia formalis erit actus voluntatis, per quem voluntas reddatur male formaliter operans. Sed esse actum voluntatis primario et per se convenit actui interno; secundario et denominative actui externo. Ergo bonitas et malitia formalis primario et per se convenit actui interno, externo autem, non nisi secundario et denominative. b) Actus externus consideratur vel ut est objectum vel ut est exequutio seu terminus interni. Sed neutro modo addit actui interno comitanti bonitatem vel malitiam. Ergo... *Min.* prob. Non ut objectum; nam qua tale transfert totam suam malitiam vel bonitatem actui interno. Ergo nullam aliam addit. Non ut exequutio: nam, si ut exequutio adderet, ipsis non positio detraheret bonitatem vel malitiam, etiam cum dives v. g. jam admovisset manum ad crumenam, quam nesciebat vacuum ut eleemosynam erogaret, vel fur ad furandum. Atqui hoc asserere est valde absurdum; nam quod est involuntarium non tollit malitiam aut bonitatem formalem. Ergo... Confer. D. Thomam 1, 2, Q. 20, art. 4.

82. Obj. 1.º S. Augustinus (4): «Mala voluntate vel sola »quisque miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium »malae voluntatis impletur.» Ergo actus externus excedit malitiam internam.

Resp. Dist. *antec.* Fit miserior potestate implendi desiderium primum per se et quoad Deum; neg. Per accidens et quoad homines; conc. Potestas implendi malam voluntatem seu deveniendi ad actum externum adauget peccatum caeteris paribus, ratione voluntatis intensioris, quam postulat, ratione majoris durationis in pec-

(1) V, 28.—(2) Homil. 19 in Mathae.—(3) De lib. arbitr. L. 1, c. 3.—(4) De Trinit. Lib. 13, c. 5.

cato; non quia actus externus praecise expectatus auferat malitiam peccati formalem. In ordine tamen ad homines superaddit aliquando propriam infamiam, aliorum scandalum, unde fiat peccator apud homines dignus poena; homines enim solum de externis judicant.

Obj. 2.º Quod primo et per se prohibetur a lege est per se et primo malum. Sed actus externus per se et primo prohibetur a lege. Ergo per se et primo est malus. Confirm. Malum est quod dissonat rationi. Sed actus externus etiam per se dissonat rationi. Ergo...

Resp. Dist. *Maj.* Quod primo et per se prohibetur a lege, est primo et per se malum objective; conc. Primario et per se malum formaliter; neg. *maj.* Quia ad hoc ulterius requiritur quod sit actus voluntatis reddens voluntatem male operantem, quod primario convenit actui interno; et permissa *minore* dist. *conseq.* Ergo actus externus est primo et per se malus objective; conc. *conseq.* Formaliter; neg. *conseq.* quia formaliter solum est malus derivative et denominative ab actu interno. Ad confirm. *Maj.* conc. *Min.* dist. Actus externus dissonat per se rectae rationi per modum objecti; conc. Per modum actus; neg.

83. Obj. 3.º In confessione sacramentali aperiendus est non solum actus internus, sed etiam externus; ergo hic habet distinctam malitiam a malitia actus interni.

Resp. Conc. *antec.* Neg. *conseq.* Nam, a) Sufficit voluntas Christi ita instituentis, confessionem, ut in ea non solum actus interni sed etiam externi dici debeant, quamvis ejusdem uniusque sint malitiae. b) Confessarius ut iudex et medicus debet posse intelligere, an poenitens subsit aliqua censura, restitutionis oneri, qua medicina indigeat, et alia similia, quae sine declaratione actus externi praestari nequeunt. c) Actus externus cum interno unum efformat peccatum, quod ab actu externo objective suscipit malitiam, quam internus in voluntatem refundit formaliter.

Inst. 1.º Si unica et eadem est malitia formalis actus interni et externi, sufficit actum internum relicto externo in confessione declarare. Ergo...

Resp. Dist. *antec.* Si malitia actus interni non penderet formaliter objective ab actu externo qua tali; conc. Si pendet; neg. Ad modum enim quo non sufficit dicere, toties peccavi contra justitiam, sed opus est declarare an bonae famae detraxeris, an in rebus fortunae proximum laeseris, quia propter diversa objecta, quae actus respiciunt, diversae sunt malitiae; ita proportionali modo discriminantur ex lege Dei, et communi Ecclesiae sensu peccata cordis, oris et operis; quare si opus taces, non sufficienter malitiam peccati interni, quod pro objecto habet actum externum, confiteris.

Inst. 2.º Actus externus et internus diversis praeceptis sexto et THEOL.—Tom. IV.—P. I. 23

nono, septimo et decimo in lege Dei prohibentur; ergo malitia formalis utriusque actus non est eadem.

Resp. Dist. *antec.* Actus externus prohibetur diverso praecepto conjunctus tamen cum interno actu; conc. Separatus; neg. Separatus enim nec liber, nec voluntarius est; unde nec malus formaliter est, nec contineri sub praecepto potest. Hinc in sexto et septimo praecepto actus externos prohibentibus, actus mere interni etiam virtute vetantur; nihilominus latum est de solis internis speciale praeceptum, ne forte homines existimarent, actus malos internos nisi in externos prodirent non esse prohibitos.

Obj. 4.º Laureola martyrii non tribuitur nisi illi, qui actu illud perpeussus est. Ergo in opere externo martyrii aliquid speciale est dignum praemio ac proinde bonum.

Resp. Dist. *antec.* Non tribuitur nisi illi, qui actu martyrium passus est, ratione majoris meriti et bonitatis operantis; neg. Ratione effectus ex opere operati martyrii; conc. SS. Innocentes pro Christo interfecti gloriam martyrum adepti sunt sine ullo illorum merito individuali.

Obj. 5.º In nostra sententia si quis vult facere eleemosynam infinitam, infinite merebitur. Sed quasi ex terminis apparet impossibile, puram creaturam uno actu infinite mereri. Ergo..

Resp. Neg. *Maj.* quia objectae eleemosynae infinitatem non attingit illam tantum volens modo distincto et adaequato ejus bonitati, sed solum modo quodam confuso et valde imperfecto, prout sibi ab intellectu representatur.

84. *Nota.* I. Actus externus, ut in solutione ad primum indicatum est, saepe auget bonitatem aut malitiam interni per accidens.

Nam in exequutione externa actus internus fit secundum se melior aut pejor: 1.º Ratione majoris numeri actuum internorum, qui saepe in ipsa exequutione repetuntur. 2.º Ratione majoris actuum internorum durationis. 3.º Non raro propter majorem actuum internorum intensionem; sunt enim plura tam in virtuosa quam in vitiosa vita quae ratione suae delectabilitatis aut arduitatis actus internos intensos aut pariunt aut exigunt. Hinc proverbium hispanicum, a dicto ad factum longa est via.

II. Licet actus externus non augeat bonitatem, per se tamen auget satisfactionem.

Ratio est, quia satisfactio importat punitionem et poenae tolerantiam, quae nequit solo actu interno exerceri nisi accedat externus in quo est poenalitas. Compendium nostrae doctrinae videas apud Angelicum 2. Dist. 40, art. 3, Q. 1.

THESIS XI.

Quamvis dentur actus humani indifferentes secundum speciem, verius videtur non dari per se loquendo in individuo.

85. *Nota.* I. Actus illi indifferentes appellantur, qui nec boni sunt, nec mali. Actus considerari potest *in genere*, prout in communi abstrahitur a bono vel malo; *in specie*, seu sumptus praecise secundum respectum quod suum objectum intrinsecum dicit ad regulam morum; *in individuo* tandem, prout est in re, cum fine operantis aliisque circumstantiis, quae illum moraliter afficiunt.

II. Possibiles esse actus indifferentes etiam in individuo nemo negat; nam actus, qui sine cognitione honestatis aut turpitudinis eliciuntur, nec boni, nec mali esse possunt moraliter considerati, ideoque thesis intelligenda est de actu humano, ut humanus est et deliberatus, non quacumque ratione, sed sub ratione turpis vel honesti. Addimus *per se* nam *per accidens*, interveniente scilicet ignorantia, v. g. si quis putet contrariam opinionem esse probabilem, et juxta illam practice operetur dabitur actus in individuo indifferens.

III. Thesis est quoad primam partem communis, quoad secundam valde controvertitur. Nobis consentiunt D. Thomas, et thomistae, Suarez, Valentia aliique plures; sunt contrarii Scotistae, Vazquez, Arriaga aliique non pauci; quare haec pars ut probabilior tantum defendi potest.

86. I.^a Pars. Prob. 1.º Auctoritate SS. Patrum. Augustinus (1): «Sunt quaedam facta media, quae possunt bono vel malo animo fieri, de quibus est temerarium judicare.» Hieronymus (2): «Bonum est continentia, malum est luxuria; inter utrumque indifferens deambulare.»

2.º Ratione D. Thomae (3): «Actus humanus, qui dicitur moralis, habet speciem ab objecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio, (seu regula morum.) Unde si objectum actus includat aliquid, quod conveniat ordini rationis erit actus bonus secundum suam speciem... si autem includat aliquid quod repugnat ordini rationis, erit malus actus secundum speciem... Contingit autem quod objectum actus non includat aliquid pertinentens ad ordinem rationis, sicut levare festucam de terra, ire ad campum, et hujusmodi; et tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes.»

(1) De serm. *Dni. in monte c.* 18.—(2) Epist. 89, inter epist. August. 41.
(3) I, 2, Q. 18, ar. 8.

87. II.^a Pars. Prob. 1.º Ex S. Matthaeo (1): *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii; ubi verbis «reddent rationem» ex phrasi Scripturae, contextu et communi Patrum sensu significatur verbum otiosum esse opus reprehensibile, dignum poena. Atqui verbum otiosum est opus objective indifferens. Ergo illud ponere seu proferre ut objective apprehenditur est malum subjective, seu non manet indifferens in individuo.* *Min.* Prob. a) Expositione Patrum Origenes (2): «Quod neque boni, neque mali aliquid agit.» S. Basilius (3): «Quod ad propositum in Domino usum non facit.» S. Gregorius M. (4): «Quod aut honestate rectitudinis aut ratione justae utilitatis caret.» S. Bernardus (5): «Quod nullam habet rationabilem causam.» b) Quia ex hoc dicitur otiosum, quod cum non sit injuriosum Deo et hominibus, non est tamen prout proferatur ad quiddam rationabiliter utile. S. P. Ignatius (6) ita describit: «quodcumque nec loquenti, nec alteri prodest, nec eo etiam animo profertur, ut afferat utilitatem.»

2.º Ex S. Augustino (7), qui «mirum» vocat si «voluntas... possit in medio quodam consistere, ut nec bona, nec mala sit. Aut enim justum diligimus et bona est... aut si omnino non diligimus, non bona est: quis vero dubitet dicere voluntatem nullo modo justitiam diligentem non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem. Si ergo voluntas aut bona est aut mala, et utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo.»

3.º Cum Angelico (8): Actus, qui procedit a deliberativa ratione «necesse est quod vel ordinetur vel non ordinetur ad debitum finem.» Sed si ordinetur ad debitum finem erit bonus, si non ordinetur hoc ipso erit malus. Ergo «necesse est omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem, in individuo consideratum, bonum esse vel malum.» *Min.* prob. cum major sit evidens, utpote inter extrema contradictoria comprehensa. Proprium rationis est ordinare seu operari propter debitum finem. Ergo «actus a ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, et habet rationem mali: si vero ordinetur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni.»

Confirm. Quidquid homo deliberate agit, si propter Deum aliquo modo non agit, malum est. Sed actus hominis objective indifferens.

(1) XII, 36.—(2) Homil. 1.^a in Ps. XXXVII.—(3) *Reg. brev. interrog.* 2.
—(4) Homil. 6, in Ev.—(5) *Serm. de Templ. custod.*—(6) In *exercitiis. libel. exam.*
—(7) L. 2, de *merit. et remiss.* c. 18.—(8) 1, 2, Q. 18, art. 9.

indifferenter habitus ab homine, nullo modo est propter Deum. Ergo est malus. *Maj.* est D. Pauli (1): *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite; est S. Augustini* (2): «Si ideo facis ut tu glorificeris, hoc prohibuit; si ideo ut Deus glorificetur, hoc jussit.» Sed haec saltem intelligenda de ordinatione implicita et interpretativa ad Dei gloriam per ordinationem debitam actui rationali ut sic seu in finem aliquem honestum. Ergo... Ad idem intentum confert propositio 9.^a ab Innocentio XI damnata (3): «Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali; in qua cum non distinguatur inter moderatum et immoderatum appetitum copulae, obvie assertitur appetitum moderatum copulae ob solam voluptatem esse malum. Sed moderatus copulae appetitus ob voluptatem objective tantum consideratus nec est bonus, nec malus, sed indifferens. Ergo in individuo solum est malus, quia non ordinatur in finem honestum.»

88. Obj. 1.º Ecclesia proscriptis propositiones 16.^a Joannis Hus (4): «Divisio immediata humanorum operum est, quod sint vel virtuosa vel vitiosa;» et 8.^a Baii (5): «Omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas... aut laudabilis charitas.» Ergo inter opera virtuosa et vitiosa dantur quae nec virtuosa, nec vitiosa i. e. indifferencia sint.

Resp. ad 1.^{am} propositionem, esse damnatam in sensu Joannis Hus, qui assererat omnes actus peccatoris esse peccata, et omnes actus justis esse opera bona, sumens divisionem ex statu subjecti, non ex ipsis operationibus; *conc.* In sensu catholico nostrae theses; neg. Ad 2.^{am} propositionem eadem esto responsio, est tamen intolerabilior prima, quatenus ea contendebat Bajus omnem operationem humanam aut esse peccatum aut actum charitatis.

Obj. 2.º S. Hieronymus ejus testimonio pro prima parte adducto subjungit: «Hoc (deambulare) nec bonum, nec malum est; sive enim feceris, sive, non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.» Similiter loquuntur aliqui alii Patres. Ergo...

Resp. Hieronymo aliisque Patribus opponimus Augustinum, si forte sunt re vera nobis contrarii. Caeterum explicari possunt si dicamus, eos loqui de actibus *objective consideratis* praecise secundum suum objectum tantum; non de eis *subjective* et concrete secundum omnes circumstantias, quae in actibus humanis reperiri debent.

Obj. 3.º Ex prima parte dantur actus indifferentes in specie. Sed

(1) I. Corinth. X, 31.—(2) In Ps. LXI.—(3) *Decret.* 2, Mart. 1679.—
(4) *Concil. Constantiense.*—(5) P. Pius V.

omnis species reperiri debet in suis individuis actu positis. Ergo...

Resp. Dist. *maj.* Dantur actus indifferentes in specie *positiva* cuius individuus (hic, actibus) essentialiter conveniat nec bonum, nec malum esse moraliter; neg. *Praecisiva* cuius actibus, objective perpendis, nihil ex eorum objecto intrinseco bonitatis vel malitiae proveniat *conc.* Ratio est quia licet actus habeant objectum indifferens, non possunt tamen de facto exerceri indifferenter, seu sine relatione ad aliquem honestum finem; unde in concreto semper sunt aut boni aut mali. *Min.* dist. Debet reperiri in suis individuis omnis species physica; *conc.* Moralitatis; subdist. Positive; neg. Praecisive modo explicato; *conc.*

Obj. 4.º Possibile est: a) Actum indifferentem non ordinari ad finem nec bonum, nec malum. Ergo manebit indifferens. b) Ordinari ad ipsum suum objectum indifferens, ad quod tendit sub ratione indifferenti. c) Ordinari ad ipsum levamen aut commoditatem naturae, quam actiones, quae indifferentes habentur ut deambulare, florem olfacere, conspiciere campum etc. etc. secum ferunt.

Atqui omnes numerati actus si ponantur erunt indifferentes in individuo. Ergo...

Resp. ad a) Dist. Si homo agit indeliberate; *conc.* Si deliberate subdist. Ad finem bonum et qua bonum sive ad malum positive, vel saltem implicite; neg. Positive sive explicite tantum; *conc.*

Ad b) Potest ordinari tantum ad suum objectum indifferens; dist. Rationabiliter et per se; neg. Ignoranter et per accidens; *conc.* Quo modo hoc ultimum contingere possit in praenotatis est declaratum.

Ad c) Dist. Recensitae actiones possunt ordinari ad levamen et commoditatem naturae, si appetuntur ut convenientes naturae rationali; *conc.* Si praescinditur ab hac ratione; neg. Duobus modis propter naturae necessitatem vel corporis commoditatem homo operari potest; vel considerando solum naturam humanam ut animalem, vel ut rationalem, quod fit cum homo adhibet rationis regulam, et iudicat illam commoditatem esse sibi convenientem, ut ratione regulatam; si primo modo appetit commoditatem, actio non est honesta, sed mala, quia tenetur semper operari ut homo, et consequenter rationis regulam adhibere; si altero modo agit, iam id satis est ad actionis honestatem, ac proinde in individuo nullum datur medium inter actionem honestam et pravam seu otiosam (1). «Omnis finis, ait D. Thomas (2), a ratione deliberativa intentus pertinet ad bonum alicujus virtutis vel ad malum alicujus vitii; nam hoc ipso quod aliquis agit ordinate ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur.»

(1) Ita Suarez. De bonis, et mal. D. 9, sec. 3, n. 9.—(2) 1, 2, Q. 18, art. 3, ad. 3.

Obj. 5.º Nullum datur praecceptum, nec positum legis revelatae, nec legis naturalis obligans actus indifferentes ad finem honestum referre; immo ex solo capite oneris valde gravis, quod hominibus imponeret jam videtur rejciendum.

Resp. In confirmatione ultima probavimus extare praecceptum positum revelatum si non explicite et formaliter, implicite saltem et virtualiter contentum in verbis Apostoli: *Omnia... in gloriam Dei facite.* Quod naturale detur, satis argumenta thesios evincunt; nec timendum grave onus, cum hoc praecceptum non se extendat ad omnes omnino actus hominis, sed solum ad illos, qui cum sufficiente advertentia bonitatis vel malitiae moralis eliciuntur, nec requirant intendere finem honestum explicite in hujusmodi actibus, qui eliciuntur cum sufficiente bonitatis vel malitiae advertentia, sed sufficiat saltem in iis, qui solent recte operari, id praestare implicite in ipsa voluntate agendi moderate quoties eligunt actiones naturae rationali convenientes, ut est, v. g. cibum capere.

Obj. 6.º Sententia contraria est probabilis. Ergo si aliquis, ut potest, ei se conformat eliciet actus indifferentes in individuo.

Resp. Dist. *conseq.* Eliciet actus indifferentes individuo per accidens; *conc.* Per se; neg.

COROLLARIA.

De speciebus moralitatis.

89. I. Ex prima thesios parte sequitur: actum internum voluntatis secundum suam essentiam et speciem, adaequate dividi in bonum, malum et indifferentem, et praeter haec membra nullum aliud reperiri.

II. Ex secunda parte eruitur: divisionem actuum humanorum in bonos et malos absolute sumptam, seu secundum omnia, quae concurrunt ad actum vel bonum vel malum faciendum esse divisionem adaequatam; cum nullus sit actus humanus in individuo, qui sub altero illorum membrorum non comprehendatur.

CAPUT II.

De regulis actuum humanorum.

PREAMBULUM.

De lege in genere.

Diximus, summam Dei bonitatem esse supremam et ultimam moralitatis regulam, cui si conformantur actus nostri, fiunt boni, si vero ab ea dissonant fiunt mali. Summa illa regula nobis, pate-

tur *finis cui*: si vero non intercedat talis ordinatio ad aliquam personam, illud quod propter se amat voluntas, dicitur *finis cuius* simpliciter. Ex. gr. Si quis cupiat juvenes esse sapientes, quia juvenes esse sapientes, deest et quia pulchrum est; talis finis erit cuius simpliciter: si vero id cupiat voluntas, quia juvenibus illis bonum tantum desiderat, erunt *finis cui* juvenes illi. Ex quo patet, posse voluntatem aliquando in finem *cujus* et in finem *cui* simul tendere. c) Divisio in *finem quo* et *finem qui*. *Finis qui* est res adepta, et finis *quo* ejusdem adeptio. *Finis qui* vocatur etiam finis *objectivus*, et *finis quo* finis *formalis*. Hi duo fines non sunt proprie duo fines, sed integrant unum finem.

Ex nota: aliquid fit exurgit alia divisio: nam vel *omnia* referuntur et finis dicitur *universalis*, vel ultimus simpliciter: vel tantum *aliqua*, et finis dicitur *particularis*, seu ultimus secundum quid.

II. Homini convenit agere propter finem in humanis actionibus. Nam actiones humanae a ratione et voluntate procedunt; et actiones, quae a ratione et voluntate procedunt sunt propter finem; siquidem actiones, quae ab aliqua potentia sunt, causantur ab ea secundum rationem sui objecti. Sed objectum voluntatis proponente ratione est finis, seu bonum aliquod suis actibus prosequi. Ergo homini convenit agere propter finem in humanis actionibus.

III. Cum quaelibet potentia habeat suum actum, et quilibet actus suum objectum aut effectum tanquam finem, patet inde finem, qui est intrinsecus relate ad hanc potentiam et actum, posse esse extrinsecum relate ad aliam potentiam et actum. Sic finis furandi erit intrinsecus relate ad intentionem furis et extrinsecus relate ad homicidium a fure commissum. Thesis intelligenda de fine intrinseco; de extrinseco infra dicemus. Finis intrinsecus idem est ac objectum formale seu illud, quod est voluntati motivum tendendi in aliquam rem, quae si non propter se, sed propter aliud tantum appetitur erit objectum voluntatis pure materiale.

68. Prob. 1.º De malis israelitis ait Oseas (1): *et facti sunt abominabiles sicut ea, quae dilexerunt, docens, non futuros abominabiles nisi abominabilia dilexissent, ac esse abominabiles sicut objecta dilecta.*

2.º Actus humani sumunt speciem ab eo a quo sumunt esse determinatum. Sed accipiunt a fine. Ergo... *Min.* prob. Actus humanus est quidam motus moralis, cuius principium et terminus est finis. Sed quilibet motus esse determinatum accipit a principio et termino. Ergo actus humani accipiunt esse determinatum a fine.

(1) IX, 10.

Maj. prob. Actus dicuntur humani in quantum procedunt a voluntate deliberata. Atqui principium movens voluntatem deliberatam, est terminus ad quem ipsius et finis: nam movetur et terminatur a suo objecto, quod est bonum et finis. Ergo...

3.º Exemplis: a) Si quis diligit amicos, quia honestum est naturaliter illorum bonum promovere eliciet actum amicitiae naturalis, si vero propter Deum exercebit charitatis actum. Ergo actum unius vel alterius esse virtutis ex fine intrinseco seu objecto pendet formali. Sed actus ad unam vel alteram pertinere virtutem eorum diversitati specificae omnes tribunt. Ergo. b) Idem accidit in actibus malis, nam juxta omnes actus mentiendi et actus furandi differunt specie in ratione malitiae. Sed hujus diversitatis specificae praeter diversa objecta ad quae actus tendunt ratio datur nulla. Ergo... Vide S. Thomam (1).

69. His dictis observandum 1.º Cum Angelico bonitatem aut malitiam desumptam ab objecto esse primam, cum fundetur, ait Platelli (2) «in ipsa actus essentia, seu essentiali tendentia, quae nihil potest esse prius.»

2.º Ut compleatur doctrina Thes. VII. ex Suario (3): «actum malum, si consideretur, ut est volitio quaedam et species entis positiva, specificari ab objecto formali, et ex proximo motivo, seu ratione volendi, quae semper est aliqua ratio boni sub qua objectum appetitur.» Nihilominus dicendum actum malum «proxime constitui in specie mali et peccati per privationem, et privationem etiam immediate et proxime sumere rationem suam ex positivo, quo privat.» Ratio est, quia «privatio ut sic, respicit proxime et immediate positivum, quo privat, tamen quia illud dicit ordinem ad objectum, etiam haec privatio suo modo respicit objectum, quod est prima radix bonitatis et malitiae moralis.»

Atque ita intelligendus D. Thomas (4) cum dicit peccatum non specificari ex aversione a bono, quae est privatio, sed ex conversione ad quoddam bonum, quae est actus positivus; nam alibi (5) expresse docet, magis esse attendendam gravitatem et rationem peccati ex privatione alicujus boni, quam ex tendentia ad aliquod bonum, quia formale in peccato est non conversio, sed aversio seu privatio.

(1) 1, 2, Q. 18, art. 2.—(2) De act. c. 2, n. 88.—(3) De bonit. et malit. D. 7, sect. 7, n. n. 7, 9.—(4) 1, 2, Q. 72, art. 2.—(5) 2, 2, Q. 118, art. 5.